

ПРИНЦИП ГУМАНІЗАЦІЇ КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ

Кузнецова І. А. Принцип гуманізації контролю знань.

У статті розкривається поняття контролю як необхідного складника навчально-виховного процесу, наголошується на важливості дотримання партнерських взаємовідносин між викладачем та студентом у процесі перевірки знань; характеризуються принципи контролю, які відображають гуманістичну спрямованість процесу виявлення ступеня розвитку особистості.

Ключові слова: гуманізм, гуманізація освіти, контроль, принципи контролю, навчально-пізнавальна діяльність.

Кузнецова И. А. Принцип гуманизации контроля знаний.

В статье раскрывается понятие контроля как необходимой составляющей учебно-воспитательного процесса, отмечается важность соблюдения партнерских взаимоотношений между преподавателем и студентом в ходе проверки знаний; характеризуются принципы контроля, которые отображают гуманистическую направленность процесса определения степени развития личности.

Ключевые слова: гуманизм, гуманизация образования, контроль, принципы контроля, учебно-познавательная деятельность.

Kuznetsova I. A. The principle of Knowledge Control Humanization.

The article deals with the study of notion of control as a necessary component of educational and training process. It has been focused on the significance of partner relationship between teacher and student in the process of knowledge control. Some principles of control reflecting humanity direction of person development level have been characterized.

Key words: humanism, humanization of education, control, principles of control, educative-cognitive activity.

Сучасне суспільство відчуває нагальну потребу у висококваліфікованих спеціалістах, здатних розв'язувати складні завдання сучасного життя з позиції гуманістичних цінностей та ідеалів. Утилітарний підхід до підготовки спеціалістів відходить у минуле. Компетентнісний підхід у сучасній освіті визначає актуальність проблем особистісного розвитку, а також формування загальнолюдських та професійних якостей майбутнього спеціаліста. Тому принцип гуманізму набуває основоположного значення в освітній галузі.

Важливим складником навчального процесу вищої школи, що допомагає інтенсифікувати навчання, є контроль знань та вмінь студентів. Він часто супроводжується надмірним хвилюванням, заважаючи студентам продемонструвати істинні результати навчання, а також усвідомити власну динаміку розвитку (досягнення й невдачі). Тому важливим є дотримання викладачем принципу гуманізму в процесі контролю навчально-пізнавальної діяльності.

Питання контролю знань достатньо ґрунтовно висвітлено в працях педагогів. Визначенню ролі, значення контролю, його сутності, функцій, видів, форм і методів присвячено дослідження В. Аванесова, Ш. Амонашвілі, Ю. Бабанського, А. Белкіна, В. Беспалько, Т. Ільїної, Т. Князева, Є. Перовського, В. Полонської, Т. Юркова та інших. Вплив контролю на виховання особистості, її розвиток, формування пізнавальної активності, інтерес вивчено Ш. Амонашвілі, Н. Губе, К. Делікатним, Л. Жаровою, В. Лозовою, В. Смагіним, В. Шаталовим. Психологічні засади організації контролю і самоконтролю визначили П. Гальперін, Т. Єгорова, І. Марголін, Л. Рибалко, Л. Титаренко, Л. Фрідман та інші. Специфіку організації контролю навчально-пізнавальної діяльності студентів відображено в працях В. Аванесова, С. Архангельського, В. Беспалька, В. Бураяка, В. Гриньової, Т. Дмитренко, А. Зільберштейна, Н. Карапузової, І. Синельник та інших.

Аналіз сучасних досліджень свідчить про те, що контроль знань дотепер залишається актуальною проблемою навчально-пізнавальної діяльності студентів. Деякі аспекти контролю знань потребують перегляду, інші – уточнення та цілісного вивчення. Потребу змін ціннісних критеріїв системи освіти, важливість правильної організації, поліпшення контролю зазначають

М. Сукнов, Н. Сідельник, І. Ромащенко. О. Матвеева називає гуманізацію, спрямовану на розкриття індивідуальних характеристик та творчого потенціалу особистості, провідною стратегією сучасної освіти. О. Чередник, досліджуючи підходи до контролю знань студентів в організації навчально-пізнавальної діяльності вищих педагогічних закладів України в другій половині ХХ століття, визначає педагогічні вимоги, які сприяють активізації пізнавальної діяльності, враховують особисті якості кожного студента, передбачають тактовність викладача тощо. Проте Б. Розлог зазначає, що теоретично обґрунтований принцип гуманізації освіти на практиці застосовується досить нечасто: «всупереч постійним закликам до «культуризації», олюднення, гуманізації освітньої системи, остання нині не є ні культурною, ні одухотвореною, ні особистісно спрямованою, ані гуманізованою» [4, с. 32].

Метою статті є розгляд контролю навчально-пізнавальної діяльності студентів з позицій принципу гуманізму.

Сучасне тлумачення контролю є таким: контроль – це система послідовних зв'язаних діагностувальних дій викладача і студента, який забезпечує зворотний зв'язок у процесі навчання задля отримання даних щодо успішності навчання, ефективності навчального процесу [6, с. 181].

Отже, під час контролю знань йдеться про партнерську взаємодію, про суб'єкт-суб'єктні стосунки, коли викладач і студент діють на рівних. Перед викладачем стоїть відповідальне психолого-педагогічне завдання: сприяти формуванню студента як суб'єкта навчальної діяльності, навчаючи його планувати, організовувати свою діяльність, повноцінно вчитися, спілкуватися. Розв'язати його в умовах традиційних взаємовідносин підпорядкування досить важко. Адже, наближаючи студента до себе, викладачеві легше передати свій досвід діяльності, легше зрозуміти прагнення й наміри студента, його індивідуальні особливості. Тому перегляд традиційних підходів до організації контролю пов'язаний з гуманізацією освітнього процесу, що вимагає ставлення до студента як до активного, свідомого, рівноправного його учасника.

Це вимагає глибокого вивчення особистості студента на основі власних спостережень, бесід; створення комфортних умов роботи, в основу якої було б покладено діалогічність: взаємозацікавленість спільною діяльністю, створення для студентів можливості відстояти свої погляди, цілі, життєві позиції в процесі навчальної роботи в навчальному закладі.

Принцип гуманізації контролю знань передбачає створення умов для повноцінного розвитку особистості студента. Розглянемо загальнодидактичні принципи контролю навчально-пізнавальної діяльності й зупинимося на тих, які вказують на гуманізацію взаємовідносин викладачів та студентів.

Основними принципами контролю знань є: принципи об'єктивності, систематичності та всебічності, справедливості та гласності, зв'язку контролю з навчанням, освітою та вихованням, індивідуальності, діяльності, тактовності, науковості, ефективності тощо.

Принцип об'єктивності. Об'єктивність дозволяє реально оцінювати успіхи й недоліки навчальної роботи студентів, встановлювати глибину знань і ступінь оволодіння вміннями. Дотримання цього принципу передбачає створення викладачем таких умов, за яких би максимально точно виявлялися знання студентів, висунення до них єдиного вимог, справедливе ставлення до кожного. Оцінка знань студента не тільки підводить підсумок його успішності, але й нерідко визначає його здатність до подальшого навчання або самостійної діяльності, тобто значним чином впливає на долю людини.

Етичний, ціннісний, психологічний аспекти об'єктивності, визначені В. Аванесовим, Є. Перовським, В. Беспальком, І. Огородніковим та іншими, найповніше демонструють ставлення до студента як до суб'єкта навчально-пізнавальної діяльності у ВНЗ.

Так, етичний аспект об'єктивності контролю знань означає моральне регулювання діяльності викладача, що передбачає запобігання виникнення понять «улюблений студент» та «студент, який не подобається з якихось причин», які впливають на перевірку знань студентів та їхнє оцінювання. Керуючись гуманістичним підходом, викладач має сприймати кожного студента як самоцінність, яка прагне подальшого вдосконалення. Ціннісний аспект стосується питання про справедливість оцінки. Думка викладача сприймається як справедлива, якщо вона підкріплена раціональними аргументами.

В. Аванесов вказує на психологічний шлях підвищення об'єктивності педагогічного контролю, який збігається з розглянутим вище ціннісним аспектом. Приймаючи рішення,

педагог має пояснювати, чому виставляється та чи інша оцінка. Якщо вона достатньо аргументована, то сприймається як об'єктивна, така, що реально відображає досягнутий студентом рівень знань [1, с. 23].

Психологічний аспект об'єктивності вимагає глибокого знання індивідуальності того, хто навчається, рівня його потенційних можливостей. Це допомагає скоригувати завдання, диференціювати їх зміст, що дозволяє максимально розкритися кожному студенту. Створення ситуації успіху для молоді з низькою самооцінкою, невпевнених у собі, має стимулюючий і мотивуючий зміст, сприяє коригуванню особистісних проблем юнаків і дівчат. Такий підхід до об'єктивного оцінювання, врахування зазначених аспектів забезпечує реалізацію гуманізму в практиці організації контролю.

Близьким до принципу об'єктивності є *принцип гласності педагогічного контролю*. Це означає відкритість усіх етапів та доступність студентів до ознайомлення з результатами педагогічного контролю. Гласність безпосередньо відображає гуманістичний підхід, відкриваючи для студента можливість детального вивчення зроблених ним помилок, що спонукає до подальшої активної самостійної роботи й самовдосконалення. Приховування результатів контролю, що, на жаль, спостерігається в практиці сучасної вищої школи, надає підстави для підозр в упередженому ставленні викладача до деяких студентів, в безвідповідальному ставленні до своїх обов'язків тощо. Гласність контролю – важливий елемент процесу саморозвитку та самовдосконалення юнаків і дівчат.

Принцип усебічності безпосередньо демонструє гуманістичне спрямування контролю, оскільки вимагає враховувати в процесі перевірки й оцінки знань різноманітні види навчальної та позанавчальної діяльності, яка пов'язана з виявленням особистісних вподобань та інтересів студентів.

Індивідуальний та диференційований підхід до оцінки знань передбачає застосування таких дидактичних умов, за яких знижується психологічна напруженість, враховуються особливості нервової системи студентів, їхнього характеру, потенційних можливостей, завдяки чому викладач стає спроможним якомога повно оцінити знання студентів. До всіх студентів необхідно висувати однакові вимоги щодо обсягу й повноти знань, але необхідно брати до уваги індивідуальні якості кожного: природну повільність, нерішучість, соромливість, зайву самовпевненість, фізичні недоліки тощо. Це безпосередньо сприятиме кращому розкриттю здібностей студентів.

Педагогічна тактовність вимагає проведення контролю у спокійній, діловій обстановці; усі зауваження, коментарі, оголошення оцінок необхідно робити в тактовній та доброзичливій формі. Кожний викладач має пам'ятати, що будь-який контроль, що принижує гідність студента, не може застосовуватися у вищому навчальному закладі. Педагогічна тактовність, заснована на гуманізмі, вимагає поважного ставлення до студента у будь-якій ситуації.

Принципом діяльності педагога-вихователя має бути заклик: «Якомога більше поваги до особистості і якомога більше вимогливості до неї». Чіткі вимоги дозволяють правильно організувати й спланувати студентам власну діяльність, у такий спосіб стимулюючи їх до роботи, мотивуючи процес саморозвитку та самовдосконалення.

Принцип цілеспрямованості вимагає врахування індивідуальних особливостей студентів, їх результатів навчання у виборі форм і методів контролю. Це дозволяє реалізувати основну мету педагогічного процесу у вищій школі – сприяння загальному та професійному розвитку студентів. Такий підхід допомагає викладачеві свідомо й відповідально підійти до планування й організації контролю, вихідним моментом якого є особистість студента.

Отже, загальні принципи контролю знань і вмінь мають гуманістичну спрямованість, оскільки забезпечують розвиток особистості студента. Сучасна вища школа повинна утвердити розумну форму організації навчання, тобто таку, що відповідає самій природі гуманістичної культури.

Література

1. **Аванесов В. С.** Основы научной организации педагогического контроля в высшей школе / В. С. Аванесов. – Москва: МИСИС, 1989. – 167 с.
2. **Буйновский А. С.** Системный контроль как средство обучения и воспитания студентов. Ч.1. Входящий, текущий и тематический контроль / А. С. Буйновский, М. К. Медведева, П. Б. Молоков, Н. Ф. Стась // Известия Томского политехнического университета. – 2007. – Т.310. – № 3. – С. 217–222.
3. **Пташний О. Д.** Теорія і